

Makale Geliş Tarihi | Received: 01.08.2020
Makale Kabul Tarihi | Accepted: 14.09.2020

E-ISSN: 2148-9327
http://dergipark.org.tr/kilikya
Araştırma Makalesi | Research Article

“NEDİR?” VE “NEREDEN/NASIL ANLARIZ?” SORULARINDAN PERFORMATİF FELSEFENİN ÜRETTİĞİ “DEVİNEN BİLGİ”YE DOĞRU

Demet KURTOĞLU TAŞDELEN*

Öz: Devinen bilgi kavramının araştırılması performatif felsefe araştırma alanı içerisinde verimli olabilecek bir alan açmaktadır. Bu bağlamda, felsefe yapma biçimi için önemli bulduğum üç soru tipini hem ayrı ayrı hem de ilişkileri içerisinde araştırmaya çalışacağım. İlk olarak felsefenin geleneksel olarak kabul edilen “nedir?” soru tipine ilişkin yorumlamamdan yola çıkacak, sonrasında ise nasıl’ın bilgisinden farklı olarak sorduğum “nereden/nasıl anlarız?” soru tipinin Bergsoncu sezgiden zekâya giden yöntemle nasıl pratiğe dönüştürülebileceği üzerinde duracağım. Nedir’li soruların deneyimin içinden ve süreç içerisinde sorulmalarının önemini vurgulayacak ve bizi deneyimin kendisi içerisine yerleştiren “nereden/nasıl anlarız?” soru tipinin “olma haline nasıl geçeriz?” soru tipine nasıl zemin hazırladığını araştıracağım. Nedenleri ve sonuçları tam olarak belirleyip bilemeyeceğimiz, “olma halleri”ne geçebilmek için yaratılan performatif ortamlar aracılığıyla olanakların deneylenmesi sonucu üretilen devinen bir bilgi türünden söz edeceğim. Felsefeye performatiflik içerisinden yaklaştığımızda ve yaratılan olma halleri’ni felsefe yapma biçiminin temeline koyduğumuzda, felsefenin birarada-üretilen bilgi için ortamlar yaratan bir pratiğe dönüştüğünü göstermeye çalışacağım.

Anahtar Kelimeler: Devinen Bilgi, Performatif Felsefe, Bergson, Sezgi, Deneyleme

FROM THE QUESTIONS “WHAT IS?” AND “HOW DO WE UNDERSTAND?” TOWARDS KNOWLEDGE-IN-MOTION THAT PERFORMATIVE PHILOSOPHY PRODUCES

Abstract: A study of the concept of “knowledge-in-motion” presents itself as a promising area of research within performative philosophy. Since any attempt towards attaining knowledge starts from a question, I will try to explain the concept of “knowledge-in-motion” departing from a specific type of question that initiates the generation of this type of knowledge. To provide a background for discussion, I will first be dealing with two other types of philosophical questions,

* Doç. Dr. | Assoc. Prof.

Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Türkiye | Anadolu University, Faculty of Humanities, Department of Philosophy, Turkey

dtasdelen@anadolu.edu.tr

Orcid Id: 0000-0002-3093-2840

Kurtoğlu Taşdelen, D. (2020). “Nedir?” ve “Nereden/Nasıl Anlarız?” Sorularından Performatif Felsefenin Ürettiği “Devinen Bilgi”ye Doğru. *Kilikya Felsefe Dergisi*, (2), 214-228.

which would be retaining their importance in their interrelation with the aforementioned third type of question. I will first remark on the traditional questions of philosophy of the type “what is?” Then I will consider how Bergson’s method from intuition to intelligence helps us to depart from questions of the type “how do we understand?” to develop a practice-based philosophy. It is important to note that questions of the type “what is?” are now expected to be asked within the context of experience. Moreover a question of the type “how do we understand?” places us within the experience and—as such—it may give way to a question of the type “how can we pass into a state of being?” Knowledge-in-motion as related with questions of this type neither assumes, nor guarantees that we can know the causes and effects. Such knowledge is produced as a result of experimenting possibilities by means of performative milieus for producing-knowledge-together that are created with the aim of passing into “states of being”. Thus we arrive at a concept of knowledge that supports a view of philosophy considered as a practice. For, according to this conception of knowledge, our knowledge-producing activities are realized and evaluated within contexts of performativity.

Keywords: Knowledge-in-motion, Performative Philosophy, Bergson, Intuition, Experiment

1. Giriş

Bu makalede öncelikle felsefede bir sorunsal ve/veya bir kavramı araştırırken filozofu doğrudan kavramsal düzleme yönlendiren ve felsefenin “geleneksel” dediğimiz “nedir?” soru tipinin nasıl yorumlanabileceğine dair görüşümü paylaşacağım. Hemen sonra –“nasıl’ın bilgisi”ne karşılık gelmeyen- “nereden/nasıl anlıyoruz?” soru tipinin nedir’in bilgisinden nasıl farklılaştığını göstermeye çalışacağım. Daha sonra ise bir süredir (2013 yılından beri) ders ve atölyelerde bir felsefe yapma biçimi olarak kendim geliştirip uygulamaya başladığım ve adına “performatif felsefe” dediğim araştırma alanını inceleyeceğim. Bu alandaki belirlemelerim, an’da açığa çıkmaya başlayan fakat süreç içerisinde üretilen bir bilgi türü olarak “devinen bilgi” diyebileceğim ve diğer iki bilgi türünden farklı olan bir bilgilenme biçimini açığa çıkaracak. “Nedir?”, “nereden/nasıl anlıyoruz?” ve “olma haline nasıl geçiyoruz?” Sırasıyla ele alacağım bu soru tipleri bir felsefi kavramın ve/veya sorunsalın açılanmasında her biri farklı bir bilgilenme biçimini ortaya koyuyor. Bununla birlikte, yaratılan “olma halleri” içerisinde üretilen bilgi olarak devinen bilgi, “içeriden bilme ve birlikte/birarada bilgi üretme” özellikleriyle diğer iki bilgi türünden farklı olarak karşımıza çıkıyor ve yazımın esas konusunu oluşturuyor.

2. “Nedir?” ve “Nereden/Nasıl Anlıyoruz?” Soru Tipleri

“Nedir?” ve “Nereden/Nasıl anlıyoruz?” soru tipleri neyi soruyor diyerek başlayalım araştırmaya. Ne de olsa bir felsefi araştırmayı esas başlatan öncelikle *neyi* soruyor olduğumuzun farkında olmamızdır. Bir açıdan bakıldığında tüm felsefe araştırmalarının sorulan bir felsefe sorusunun neyi sorduğuna dair getirdiği açıklamalar/aydınlatmalar/irdelemeler bütünü olduğunu söylemek olanaklıdır. İlk olarak “nedir?” soru tipinin ne soruyor olduğuna bakalım.

“Nedir?” soruları kökene dair felsefe sorularıdır. Felsefe soruları önemli ya da büyük sorulardır ve bu soruları önemli ya da büyük sorular yapan da soruların *kökene dair* sorular olmalarıdır. Felsefe büyük soruların yanıtlanmasının peşine düşer; bu sorular

gerçeklerle ilgili sorulardır ve gerçeklerin sorgulanması, anlamlandırılması, eleştirilmesi ve üzerine akıl yürütülmesi de bizi *kökte olana* götürür. *Kökte olan* derken şunları anlayabiliriz (Kurtoğlu Taşdelen, 2020, ss. 133-34):

1) Kökte olan; sorulan şeyin *anlamının ortaya çıkarılması* olabilir. Örneğin “ölümün anlamı nedir?”, “nedeni olmanın anlamı nedir?” gibi sorular anlamı araştıran türden kökene dair felsefe sorularıdır. Bu sorularda kavram olarak “ölüm” ve “neden” araştırılmak istenmektedir.

2) Kökte olan; sorulan şeyin *dayandığı temel* olabilir. “Varoluşumun dayandığı temel nedir?” sorusu varoluşumun kökenine dair bir felsefe sorusudur. Bu soruda kavram olarak “varoluş” sorgulanmak istenmektedir.

3) Kökte olan; sorulan şeyi oluşturan ya da sorulan şeyin *ayrıştırıldığı öğeler* de olabilir. Örneğin, “bilgi nedir?” sorusu bilgiyi oluşturan öğelerin araştırıldığı bir felsefe sorusudur. Diyelim ki, bilgi “gerekçelendirilmiş doğru inanç” olarak ayırt edilsin. Bu durumda bu kavrayışta geçen “gerekçelendirme”, “doğruluk” ve “inanç” kavramları bilgiyi oluşturan öğeler olacaktır.

Bir “nedir?” sorusunu temel alarak ne yöne gideceğimizi belirlemeye çalışırız. Yönümüzü dönmüş oluruz fakat bu bir araştırmadır ve dolayısıyla nereye gidiyor olduğumuzu yolun kendisi belirlemiş olacaktır. Bir “nedir?” sorusundan gideceğimiz yerin neresi olduğunu öngöremediğimiz için bilemesek de bir taraftan da biliyoruzdur aslında. Kavramların ne olduklarının sorulması bizi kavramların ne oldukları yanıtına daha baştan bağlar. “Erdem nedir?” gibi bir soru erdem ne olduğunu henüz açığa çıkarmadan bile bizi daha baştan, yani soruyu sorar sormaz, sorduğumuz şeye bağlamış olur.¹ Bu bir anlamda soru daha yanıtlanmadan –araştırma başlamadan– yanıtlanmış olması demektir. Bir felsefe sorusunun sırf soru bakımından değerinin olması bu anlamda gelir. Elbette uzun soluklu bir yoldur bu. Platon diyaloglarının pek çoğunun bu anlamda “yanıtsız” kaldıklarını biliyoruz. Oysa diyalogda tartışılan konunun derinlemesine irdelendiğini ve bu anlamda bu irdelemenin kendisinin de bir yanıt oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Diğer taraftan, bir felsefe sorusunun soru bakımından değerinin olması felsefeyi sadece doğru soruyu sorma etkinliği yapmaz. Nitekim felsefenin sorduğu sorulara yanıt bulamaması gibi bir yanlış kanı da vardır. Bu kanının nedeni aklımızdaki “yanıt” kavramının özellikle deneysel bilimlerin sorduğu sorulara verdikleri yanıtlar türünden bir “yanıt” kavramı olmasıdır. Felsefede soruların çok büyük önemi olduğu şüphe götürmez. Ancak felsefe de tıpkı diğer pek çok disiplin gibi bilgi sağlayan bir alan olduğu için sorular tek başına yeterli olmaz. Jaspers’in “felsefe yolda olmaktır” sözü de bu bağlamda yanlış anlamalara yol açmaktadır. Bu söz felsefenin bir yere varamayacağı, dolayısıyla da aslında aradığı yanıtları hiçbir zaman bulamayacağı kanısını doğurur.

¹ Soruyu “sorarmış gibi” yapmadan gerçekten “kendimizden doğru” soruyorsak, o soru yeniden sorulmuş olur ve soran kişinin araştırması başlar. Bkz. Uygur, 1984.

Özellikle mutlak yanıt arayanlar, felsefede sorulan soruların hep yanıtsız kaldığı görüşünü paylaşırlar. Oysa gidilen yolun kendisi zaten bir yanıt oluşturmaktadır. Sorun yalnızca “mutlaklık” arayışı ise, deneysel bilimlerin sorduğu sorulara verdikleri yanıtların ne kadar mutlak olduğu da tartışma konusu yapılabilir. Felsefenin yanıtları, sorulan soru doğrultusunda gidilen yolda yapılan temellendirmeler/gerekçlendirmelerdir. Bu anlamda da “yanıt” kavramının kendisinin de sorgulanması gerekir. Felsefe, sorduğu “nedir”li soruların peşinden gitmede birbirinden farklı ve hatta adını bile koyamayacağımız (Uygur, 1984) çok fazla yöntem kullanır. Felsefe tarihi bu anlamda pek çok felsefi yöntemle doludur.

Buraya kadar söylediklerimizden yola çıkarak felsefenin, nedir’li soruların peşine düşen, nesnesi kavramlar olan, soruların yanıtlanmaları yolunda da çeşitli yöntemler kullanan bir kökbilim olduğunu söyleyebiliriz.

Felsefe yapma etkinliğini “nedir?” sorusunu temel alarak betimlemeye çalıştıktan sonra “nereden/nasıl anlarız?” soru tipini araştırabiliriz. Konumuz bağlamında bu soru tipini “nasıl’ın bilgisi”ne gönderme yapan anlamından farklı kullandığımızı belirtelim. Bu nedenle farkı gösterebilmek için öncelikle “nasıl’ın bilgisi”nin ne olduğuna kısaca değinelim.

“Yordam bilgisi” ya da “nasıl’ın bilgisi” (know-how) ile “ne olduğunun bilgisi” (know-that) arasında yapılan ayırım –temel tartışma elbette Aristoteles’e kadar gitse de– Gylbert Ryle’in, “Knowing How and Knowing That” adlı makalesinde (1945) açıklık kazanıyor. Ryle bu yazısında tüm bilginin önermesel bilgi (*propositional knowledge*) olmadığını ve “nasıl’ın bilgisinin” “ne olduğunun bilgisinden” farklı olduğunu göstermeye çalışıyor. Kısa bir süre sonra ise Michael Polanyi, “örtük bilgi” (*tacit knowledge*) adını verdiği ve “yordam bilgisi” bağlamında ele alabileceğimiz bir bilgi türünü ortaya atıyor. Beceri bilgisi, meslek bilgisi, teknik bilgi, bir şeyi yapabilme bilgisi gibi çeşitli şekillerde ifade bulan örtük bilgi, hepimizin belirli alanlarda sahip olduğu bilgi türü olmasına rağmen örneğin bir başkasına yazma ya da kodlama yoluyla aktarılamayan bir bilgi türü olma özelliğini gösteriyor. Yapa yapa, göre göre, deneye deneye öğrenilen bir bilgi türü olması sebebiyle daha çok usta-çırak ilişkisine benzetiliyor. Yordam bilgisi ve örtük bilgi, deneyim gerektiren bilgi türü olma özelliğini taşıyor. Birisi bana istediği kadar karşıma geçip anlatsın, ben de pek çok kitap okuyarak konu hakkında “bilgi” sahibi olayım, bizzat kendim piyanonun başına oturup çalmaya başlamadan piyano çalamam ya da bisiklet süremem. Dolayısıyla da, “nasıl’ın bilgisi”nin kişiyi doğrudan belirli bir pratiğin içerisine sokan, belirli bir pratiği öğrenmesi sonucu edindiği, bir becerinin, bir şeyin yapılış biçiminin nasıl edinilebileceğine dair bir bilgi türü olduğunu söyleyebiliyoruz.

Konumuz bağlamında “nereden/nasıl anlarız?” soru tipleriyle sormaya yöneldiğimiz ise bir yapma becerisi ya da teknik bilgi değildir. Ben bu soru tiplerini kullanırken, ne olduğunun bilgisi ve nasıl’ın bilgisini ortaya koymaya yöneltecek sorulardan farklı olarak *soran kişinin kendisini doğrudan doğruya özne kılan, kendinden yola çıkarak ve/veya başkalarıyla etkileşiminde edineceği, onu “olma halleri”ne sokan bir bilgilenme türünden söz ediyorum. Bu biçimiyle sorulduğunda sorular performatif sorulara*

dönüşüyor. Özneyi kendiyile ve/veya başkalarıyla, çevreyle performatif (edimsel) bir ilişkiye sokuyor. İlk başta ve sadece düşünsel/kuramsal olarak yanıtlayamayacağım, belirli bir beceriyi ediniyor olduğumdan da söz edemeyeceğim ve ancak sorduğum felsefe sorusuna yaşam deneyimlerimin içerisinden bakarak ve soruyu onunla kişisel olarak kurduğum ilişki bağlamında yanıtlayabileceğim bir soru biçimine dönüşüyor.

“Nereden/Nasıl anlarız?” sorusu örneğin (Bergson’dan ödünç alalım) bir şehir gezintisindeki saf bir bulmaya, özel bir karşılaşmaya benziyor. Sokak sokak dolaşırken bir şehri, bu şehre dair bizzat hissettiğimiz, kendiliğinden keşfettiğimiz, doğrudan doğruya deneyimlediğimiz, sezgimizin (içgörümüzün) yönlendirdiği “olma halleri”ne karşılık geliyor. Saf bir bulma, kavramsal/kuramsal alanı önceleyerek, “nedir?” diye sormaksızın kendiliğinden bir “deneyim alanının” açılmasını sağlıyor.

Bu tür bir gezintiyi bir başkasına anlatmak/aktarmak istediğimizde bunu yapmamız pek de olanaklı gözükmez. Nitekim kendimiz için bile dillendirebileceğimiz şeyler yaşadığımız deneyimin yalnızca söze dökülebilir olan kısmını oluşturur. Deneyimin “özü” diyebileceğimiz “süzdüğümüz” kısmı bizde dile dökülmeden kalır ve anlam dünyamıza, var olan zihin/ruh/beden hallerimize katılır. Varlığımıza kattığımız bu özel sezgisel (içgörüselsel) deneyim bir sanat yapıtıyla kurulan ilişkiye benzetilebilir. Bir sanat yapıtının hakikati açığa çıkarıyor olduğu özellikle Heideggerci görüşü temel alsak ve öznel deneyimlerimizi dışarıda bırakarak hakikati nesnede aramaya yönelsek dahi dile/söze dökemeyeceğimiz önemli şeylerin olması durumu yaşadığımız deneyimi ne kendimize ne de bir başkasına bütünüyle aktaramıyor olacağımız gerçeğini ortaya koyuyor.

Eğer sanatı Croce’nin (1983) iddia ettiği gibi dışavurumda ararsak ve sanatçının ifadesini yani sezgisini “yaratım sürecinde yaşadığı bir defalık estetik yaşantı” ile “sanatçının kendi izlenimlerini nesnelleştirmesi” temelinde kabul edersek örneğimizi şu yönde değerlendirebiliriz:

Şehri sokak sokak dolaşarak içeriden deneyimlemeyi bir estetik yaşantı olarak anlayabilir ve bu gezintide açığa çıkacak olan “ürünü” kişinin deneyimleme sonrasında bütünüyle varlığına kattıkları ve bu doğrultuda da onun kendisini bir başkasına genel olarak söz, hal ve tavırlarıyla “yansıtması” olduğunu kabul edebiliriz. Bir başka deyişle, tam anlamıyla söze dökülemez olan kimi deneyimlerimizi bir tür estetik deneyim olarak kabul eder ve karşımızdakine de “ürün” olarak bu deneyimin öznesi olan kendimizi yansıtırız. Dolayısıyla da deneyimimizin bir başkasına anlatılamayan/aktarılamayan kısmı ya da özü dolaylı yoldan, söze dökülen alanın arka planındaki “haller” aracılığıyla ulaşabilir.

Şimdi bir felsefe sorusu sorarak, sorunun yanıtının “nereden/nasıl anlarız?” soru tipinde yattığını iddia edersek sözünü ettiğimiz “estetik yaşantı ürünü” örneği solipsizmden bir çıkış olarak da yorumlanabilir. Estetik yaşantıdan almış olduğumuz doyumunu bir başkasıyla “paylaştığımız” gibi yanıtı ancak yaşamın içinde aranabilecek bir felsefe sorusu için de deneyimlerimize yönelip bu deneyimlerden kaynaklanan doyumunu/özünü söze dökülebilir ve/veya söze dökülemez olarak dışavurabiliriz. Bu da bizi

anlatılmayanın anlatılması, iletilemeyenin iletilmesi gibi bir bağlama getirir. Burada söz konusu olan, sorar sormaz, sorduğu şeyi uygulamaya sokan, sorulan şeyi bizzat deneyime dönüştüren ya da deneyimlemiş gibi yaşatan ve bu anlamda da deneyimlenebilir olan “her şeyin” deneyimlenmesini olanaklı kılan bir “nasıl anlarım?” sorusu sorulmuş olmasıdır.

Ne türden sorular soruyor olduğumuzu örneklendirecek olursak şu türden soruları kast ediyorum: “Eğer özgürsek, özgür olduğumuzu *nasıl anlarız?*”; “eğer zihin ve beden bir ise, bunu *nereden anlarız?*”; “eğer insan belirlenmiş bir dünyada yaşıyorsa, bunu *nereden anlar?*”; “eğer ‘ruh’ diye bir şey yoksa/varsa bunu *nasıl anlarız?*” Bu tür soruların ortak özelliği bizi doğrudan doğruya konunun içine dâhil ederek özne kılıyor olmalarıdır.

Bu türden soruların “nedir?” sorularıyla birlikte sorulmaları gerekecektir elbette. Örneğin, özgür olduğumuzu nereden anlayabileceğimiz, özgür olmaktan ne anladığımızla yani özgürlüğün ne olduğuyla ilgili olacaktır. Ruhun olup olmadığını nasıl anlayabileceğimiz, ‘ruh’ kavramıyla ne anladığımızla bağlıdır bir anlamda. Bununla birlikte “nedir” sorularını deneyimden önce sormakla deneyimin içinden ve süreç içerisinde sormak arasında bir fark vardır ve “nereden anlayacağımız”, “ne” olduğuna *bağlı değildir*. Daha çok, onu *takip eder* niteliktedir. Bu nedenle de önerdiğim soru tipi daha çok Bergsonca sezgiden zekâyâ doğru bir yöntemle benzenmektedir. Konuyu içeriden kavratıp sonra çözümlenmeye yol aldırır. Bergson’un özgürlük konusunda *Bilincin Doğrudan Doğruya Verileri’*nde (1889) izlediği ve felsefe yapmak için önerdiği yöntemin bu olduğunu söyleyebiliriz. Onu bilince doğrudan doğruya verili olanı araştırmaya yönelten bence tam da insanın özgür olduğuna dair sezgisidir. Başka bir deyişle Bergson —özgür olmanın sezgisine sahip olduğu için— bunu nasıl gösterebileceği üzerine düşünmüş, bunun için de bilincin işleyişini araştırmıştır. Özgürlüğün “nasıl deneyimlenebilir” olduğu sorusunu kendisine sormuş olmadan bu araştırmaya girişmiş olması pek olanaklı değildir. Bergson’u içe bakış konusuna yönlendiren, dışarıdan bilme (rölatif bilme) ile içeriden bilme (mutlak bilme) arasında ayrıma götüren ve sezgiyi mutlak bilmenin yöntemi yapmasını sağlayan² önemli bir unsur, onun yaşamış olduğu dönemde modern psikolojinin kurulma aşamasında olmasıdır. Bu dönemde bilinç üzerine eğilen düşünürlerin sayısının giderek artması anlamında verimli araştırma ortamlarının olması ve dahası bu çalışmaların felsefeyle psikolojiyi yeniden birbirine yakınlaştırması felsefi kavramların ve/veya felsefe sorunsallarının “deneyimlenebilir” olduğu iddiasını güçlendirmiştir. Bu bağlamda, sezgisine sahip olduğumuz bir şeyin deneyimlenebilir olduğunu da söyleyebiliriz.

Sartre da örneğin, Bergsoncu bu sezgi yöntemini örtük olarak kullanmış olacak ki özgürlüğü daha baştan kabul etmiştir. Özgür olup olmadığımız sorusunu sormak gereksiz bir sorudur. Özgür olduğumuza göre, bu özgürlükle ne yapacağımız sorusunu sormak daha anlamlı olacaktır ona göre. Benzer şekilde Husserl’in “şeylerin kendisine dönelim” çağrısıyla birlikte felsefeyi kesin bilim yapma çabası, dolaylı olan her şeyi

² Bkz. Bergson, 1939. Introduction à la Métaphysique. *La Pensée et Le Mouvant. Essais et Conférences* içinde. Paris: Librairie Félix Alcan.

paranteze alma ve yaşam deneyimine saf haliyle ulaşma da sezgi ile başlayan bir yaklaşımdır. Brentano'nun da örneğin, Kant'ın ahlak yasasını –dönemin Beneke ve Minsel gibi düşünürlerinin eleştirilerini de kullanarak– “poetik bir kurgu” olarak yorumlaması (1889, s. 49), bu yasanın deneyimde ya da bilinçte verili olan bir şey olmamasından kaynaklanır. Başka bir deyişle, ahlak yasasının sezgisine sahip değiliz. Neden? İçimizde bu yasayı deneyimleyebileceğimiz şeyden yoksunuz. Bu nedenle de Kantçı ahlak yasası zaten akıl aracılığıyla kurgulanmış ve *sonradan* “içimize” konmuş bir yasa görünümündedir. Deneyimlenebilir olmadığı için de bu yasanın “bilgisine” kurgusal olmayan bir yolla ulaşamayız. Bu ne anlama geliyor peki?

“İçimizde bir ahlak yasası varsa gerçekten, bunu nereden anlarız?” sorusu nasıl yanıtlanabilir? Bu soru her şeyden önce ahlak yasası ile ne anlıyor olduğumuza bağlı olacaktır ki bu bizi yeniden nedir’li sorulara götürür. Başka bir yol olarak deneyimler üzerinden anlamaya çalışabiliriz. Bu tıpkı şuna benzer: Bir felsefe sorusunu yanıtlama çabamızda sormadan önce biliyor sandığımız şeyi bilmiyor olduğumuzu fark etmemize. Bu anlamda da biz aslında soruyu sormadan önceki duruma dönmenin ve orada kalarak derinleşmenin yolunu arıyoruz. Sormadan/sorulmadan önce gerçekten biliyormuşuz gibi davranmamız konuyla ilgili deneyimlediklerimizin olmasına işaret eder. İçten bilmek ya da sezgi yoluyla kavramaktır bu. “Nereden/Nasıl anlarız?” sorusu zaten “bildiğimiz” şeyi anlamamızdır. Deneyimlerimizi hatırlamaya, deneyimlerin kendilerine geri dönmeye çalışırız bu soruyla.

Kant'ın ahlak yasasının “poetik bir kurgu” olarak anlaşılabilmesinin belki de temel nedeni bu türden bir yasanın ve benzeri durumların deneyimlenir olmalarına rağmen açıklanmalarında, çözümlenebilmelerinde, aktarılmalarında ve en nihayetinde söze dökülmelerinde ciddi bir sorun olmasındandır. İçimde bir ahlak yasası olup olmadığına dair verebileceğim mutlak bir yanıtta vazgeçmem ve sorduğum sorunun ne türden bir soru olduğuna odaklanmam daha anlamlı olabilir. Böyle bir yasanın var olup olmamasından bağımsız olarak bu soruyla “ne yaşayacağım”, “neyi deneyimleyebileceğim” daha “açıklayıcı” olmaz mı? En nihayetinde acaba Kant ahlak yasasının deneyimlenebilir olduğuna inanmasaydı yani buna dair bir sezgiye sahip olmasaydı, içimizde bir ahlak yasası bulunduğu iddiasında ısrar eder miydi? Ve bir soru daha. Herhangi bir konu ile ilgili deneyimimizin tamamlanıp tamamlanmadığını “nereden anlayacağız?” Bu bile bir soru olarak doğuyor, deneyimin “ne” olduğundan kısmen bağımsız olarak.

3. Performatif Felsefe ve Devinen Bilgi³

Nedenleri ve sonuçları tam olarak bilemeyeceğimiz oysa yine de bilişsel bir ortamın varlığından söz ederek bir tür bilgi ürettiğimiz, olanakların açığa çıkartılmasıyla

³ “Devinen bilgi” kavramını ilk olarak, 2-3 Mayıs 2019’da Anadolu Üniversitesi Felsefe Bölümü’nde düzenlediğimiz *Varoluşçuluk Sempozyumunda*, “Kierkegaard, Bergson, Devinen Bilgi: Varoluşçu Epistemoloji için Sanat Bir Model Oluşturabilir mi?” başlıklı sunumumla dile getirdim.

ilerleyen ve “ilerlediği”, “evrim geçirdiği” için de devinen bir bilgi türünden söz edeceğiz şimdi.

“Nereden/nasıl anlarız?” soru tipinin yanıtını bir adım daha ileri götürüp, sınırlarını belirleyemeyeceğimiz deneysel bir alanın içinde arayacağız. Beklenmedik ve deneysel – olanakların *deneylendiği* (*experiment*)— bir alanın içine girdiğimizde, artık sınırlarını çizemeyeceğimiz, bağlamı belki ancak deneyleme süreci belirli bir aşamaya geldiğinde oluşabilecek bir alan ve bu alan içerisinde üretilen bir bilgiden söz etmeye çalışacağız.

Bergson’un “Olanaklı ve Gerçek” (“Le Possible et Le Réel”) adlı yazısında, nedenleri ve sonuçları tam olarak bilemeyeceğimiz bir alana işaret edilir ve şimdi sözünü ettiğimiz bu deneyleme alanına dair ipuçları verildiği söylenebilir:

Daha önce üzerine konuşmuş olduğum bir konuya geri dönmek istiyorum, evrende devam ediyor gibi görünen önceden kestirilemeyen yeniliğin süregelen yaratımı konusuna. Şahsen ben, bunu her an deneyimlediğime inanıyorum. Başıma gelecek olanın detayını boşuna tasarlarım: olan olayla karşılaştırıldığında benim tasarımı ne kadar da fakir, soyut ve şematiktir! Gerçekleştirim her şeyi değiştiren, önceden kestirilemeyen bir şeyi beraberinde getirir. Örnek vermek gerekirse, diyelim ki bir toplantıya gitmek zorundayım; orada hangi masanın etrafında, hangi düzen içinde, hangi insanları, hangi sorunsalın tartışması için bulacağımı bilirim. Ancak, tam beklediğim gibi gelsinler, otursunlar ve konuşsunlar, onların ne söyleyeceklerinden emin olduğum şeyleri söylesinler: bütün bana eşsiz ve yeni bir izlenim verir, sanki bir sanatçının elinden özgün bir çırpıda şimdi çizilmiş gibi. Oluşturmuş olduğum imgeye elveda, daha önceden bilinen şeylerin önceden çizilebilen basit yan yanılığı! Ortaya çıkan resmin bir Rembrant ya da Velasquez’in resmi gibi sanatsal değeri olmadığına katılıyorum: yine de bunlar gibi beklenmedik, ve bu anlamda, o kadar özgündür. Koşulların detaylarını bilmediğim, kişilere, onların davranış ve tavırlarına sahip olmadığım ve eğer bütün beraberinde yeniyi getiriyorsa bunun sebebinin daha fazla etkene gereksinim duymam olduğu ileri sürülebilir. Ancak içsel yaşamımın açılması karşısında da aynı yenilik izlenimine sahibim. Yeniliği, benim tarafımdan istenilmiş ve tek efendisinin ben olduğum eylem karşısında her zamankinden daha canlı hissederim. Eğer eylemeden önce düşünürsem, düşünmenin anları kendilerini bilincime, tıpkı bir ressamın kendi tablosunu her biri kendi türünde tek ardıl taslaklar olarak yapması gibi sunarlar; ve edimin kendisi, gerçekleşirken istediği kadar istenmiş ve sonuç olarak öngörülmüş olanı gerçekleştirmiş olsun, yine de kendi özgün biçimine sahip olacaktır. (1939, ss. 115-16)

Bergson’un görüşünü temel aldığımızda bir olayın öngörülebilmesinin, olanaklı olmasının anlaşılabilirliği için söz konusu olayın gerçekleşmiş olması gerekeceğini kabul ederiz çünkü olay geriye dönük anlaşılacaktır. Bir başka deyişle, olay gerçek olduğu zaman olanaklı da olmuş olur. Dolayısıyla henüz gerçek olmamış olan bir olayı bir anlamda boşuna tasarlamış oluruz. Yeni olanın gerçekleşmesi benim öngörülerimden, tasarımlarımdan başka türlü olur çünkü öngörüler alışık olduğumuz düzene, tekrar edene dairdir. Doğa söz konusu olduğunda aynı görüngülerin bir aynı olguyu doğuracağını söyleyebiliriz. Nitekim astronomik ya da meteorolojik olayların bir kısmı öngörülebilirdir. (Kurtoğlu Taşdelen, 2020, s. 155)

Diğer taraftan, ruhani dünyada doğadaki gibi bir düzenlilik ve tekrar bulmamız daha zordur. Bu nedenle Bergson felsefesinde iki tür nedensellik anlayışı ile karşılaşırız: Doğada bulduğumuz nedensellik ve bilinç halleri arasındaki nedensellik. Birinci nedensellik anlayışı düzenlilik ve tekrar üzerinden aynı nedenlerin aynı sonuçları doğurmasına dayanan bir nedensellik türüdür. Bu nedenselliği ruhani dünyamızda bulmak istersek yüzeysel kendiliğimize bakmamız gerekir. Yüzeysel kendiliğimizde bulduğumuz nedensellik bizi mekanikleşmiş, rutin içerisinden anlaşılan, alışkanlıklara ve alışılmış olana açılan bir dünyaya sevk eder. Kendimizi ve başkalarını da böyle bir dünya içerisinden anlar ve anlamlandırırız.

İkinci tür nedenselliği ise yaratıcı evrim sürecine de uygun olacak şekilde bilinç hallerimizin iç içe geçmişliğinde buluruz. Bu nedensellik türü bilinç hallerinin birbirini takip eder nitelikte olmadığı türden temel/esas kendiliğimize özgü bir nedensellik türüdür. Mekanikleşmiş, rutine girmiş yaşamlarımızın dışına –yaratıcı olan yönümüz olmasından ötürü– bu temel/esas kendiliğimizle çıkarız. Bu nedensellik türünde bir bilinç halinin nedeni “sonucunu, ilk ve son olarak ve bir daha asla yeniden doğurmayacak şekilde doğurur.” İlk nedensellik türünde olduğu gibi öngörmenin pek de olanaklı olmadığı bir nedensellik anlayışını verir bize (Bergson, 1932, s. 153; Kurtoğlu Taşdelen, 2003, s. 81). Temel/esas kendiliğimiz, “yaratıcı ve özgür bir alan içerisinden yeniye açılarak yaşamı, dünyayı anlamlandırır ve görünüşte olup bitenden yola çıkarak bir sonuca varmaz.” (Kurtoğlu Taşdelen, 2020, s. 155)

Bir sanatçının uğraşı, tavrı, gözleriyle dünyaya bakmaya çalıştığımızda ve felsefeyi de böyle bir bağlamda deneysel bir alan olarak gördüğümüzde, “nereden/nasıl anlarız?” soruları felsefi araştırmamızı yürütürken bizi tam da temel kendiliğimizle olanakların varedildiği deneysel bir alan içerisine atıyor. Nitekim peşine düştüğüm bu soru tipi beni doğrudan eyleme/harekete yöneltiyor. Kendimi felsefe sorularını yanıtlamaya çalışırken kendi başıma ve yeri geldiğinde başka insanlarla birlikte yarattığım “deneysel ortamları” varederken buluyorum. Bir süredir bir felsefe yapma biçimi olarak kendim başlatıp geliştirdiğim “performatif felsefe” alanı ile uğraşıyorum. Deneylemenin özneyi farklı türden bir bilgiye ulaştırdığı sonucuna vararak ‘devinen bilgi’ kavramını da bu alan içerisine girdikten sonra yaratma gerekliliği duydum.

Performatif felsefeyi şöyle ifade ediyorum: “Benim yaptığım şekliyle performatif felsefe, araştırmanın deney aracılığıyla yürütüldüğü, soru ve kavramların yaşatıldığı bir düşünme-görsellik-hareket-sanatsal yaratıcılık araştırma alanıdır. Düşünce dünyası ile duyuşal dünyanın birlikteliğinde gelişip ilerler. Kavramların görünür kılınmalarını, kavram ve soruların harekete, bedensel ifadeler ve dansa dönüştürülme hedefleri ve deney aracılığıyla yürütülen kendilik araştırmasında bilgi üretir. Bu bilgi; an’da deneyerek açığa çıkan, kişinin oluş içerisinde kendini çeşitli biçimlerde yansıması ve başkalarıyla sözlü-sözsüz kurduğu iletişim üzerinden gelişen, nesnel bir biçimde söze dökülmeye gereksinim duyulmaksızın daha çok sezgisel diyebileceğimiz ve devinin içerisinden olan bir bilgi olması bakımından da ‘devinen bilgi’dir.” Felsefeyi atölye tarzı deneysel ortamlara taşımamızın bir yolunu bulduğumuzda, bu ortamlara katılanların kendileriyle ve birbirleriyle sözlü-sözsüz iletişim kurduklarını, akış ve oluş içerisine

girdiklerini gözlemliyor ve yaşıyoruz. Ben bu iletişimde açığa çıkan ürüne de devinen bilgi adını veriyorum. Bu bağlamda devinen bilgi;

Kişinin içsel yaşamını, her biri farklı olan deneyimlerle somut süre içerisinde açığa çıkararak, bilinç akışı içerisinde hangi nedenlerin hangi sonuçları doğurduğunun belirlenemediği, tüm bir kişiliğin tek bir bilinç halinde içerilebildiği düşünce, duygu ve duyuların bütününe ortaya koyduğu/ürettiği bilgidir. Bu bilgi; tek başına üretilen bir bilgi olmaktan daha çok başkalarıyla birlikte üretilebilen bir bilgidir. Bu tür bir bilgi, yanlış yorumlama, hatalı düşünme, yanlış yapma gibi sözüm ona yanlışları bütünüyle dışarıda bırakır. Kişinin içsel yaşamını kendisine “gösterdiği” ve başka içsel yaşamlarla buluşturduğu için doğrunun/yanlışın hâkimiyeti dışında oluşturulmuş bir bilgidir. (Kurtoğlu Taşdelen, 2020, s. 198)

Bu yaratıcı ortamları anlatabilmek için piyano çalmayı ya da bisiklete binmeyi öğrendiğimiz deneyimlerimizi kullanmak uygun olmuyor çünkü devinen bilgi bir becerinin edinilmesine dair bir bilgi değil. Sahip olduğumuz becerileri elbette kullanabiliriz fakat buradaki asıl amaç becerilerimizle, alışkanlıklarımızla, sahip olduğumuz düşüncelerle, duygularla kendimizi ve başkalarını anlayabilmek/tanıyabilmek için işe koyulurken bir yandan da sahip olduğumuz her türden “kalıbı” bir kenara koyarak yeni ya da beklenmedik bir alanın varlığına açılmayı seçiyoruz. Sonucun ne olduğunu baştan bildiğimizde deneyleme ortamından söz edemeyiz. Bu nedenle de yapmadığımız şeyleri yapmaya, daha önce düşünmediğimiz şekilde düşünmeye, hareket ederek nasıl bir farklılık içerisine gireceğimize odaklanırsınız. Bu da bizi nasıl’ın bilgisinden devinen bilgiye taşır. “Nasıl?” diye sormayız artık. Sadece yaparız. Deneriz. Deneyleriz. Bakarız. Birbirimizden alır, birbirimize veririz. Bu ortamdan aldıklarımız bizi, farkına varalım ya da varmayalım, değiştirip dönüştürmeye başlar ve böylelikle kendimizi ve başkalarını yeniden ve yeniden tanırız. Bergson’un temel ya da esas kendilik olarak sözünü ettiği derin kendiliğimizi yaşarız. Temel kendiliğimiz bizi böyle bir ortamda her an şaşırtabilir, her an yeni bir şeyi deneyimleyebiliriz, her an tereddütte kalabiliriz, her an yolumuzu değiştirmek isteyebiliriz. Gündelik hayatta sıklıkla yaşayamadığımız temel kendiliğimizin böyle bir ortamda, “bu dünyada” rahatlıkla varolabildiğini anlarız. Başka bir deyişle, kendimizi tanıyabilmek için böyle bir dünya yaratmak, bu dünyada zaman geçirmek isteriz.

Bu tıpkı doğaçlama resim yapmak, dans etmek, müzik yapmak gibi bizi her şeyden önce sanatsal yaratıcılık alanına getiriyor. Bu yaratıcılık alanı sayesinde de yaşamı an’da deneyimlemenin/deneyimlemenin yolunu buluyoruz. Zekânın genellemelerinden uzak, biricik olanın, algılarımızla, duygularımızla, duyumsadıklarımızla o an’da açığa çıkanın, an’ın içerdiği zenginliğin farkına varmanın ve böylelikle aslında hayatı ıskalamaktan vazgeçebilmenin yolunu bularak felsefe yapmaya başlıyoruz ki bu Bergsoncu anlamda “sahici felsefe” yapmak demek oluyor. Böylelikle Bergson’dan alabileceğimiz bu zemini performatif felsefe alanını açmak için kullanabiliyoruz. (Kurtoğlu Taşdelen, 2020, ss. 198-99)

Performatif felsefede amaç özellikle bilgi ortaya koymak değildir. Zaten bu türden bir bilgiyi söze dökmek, dile getirmek, yargılarla ifade etmek de hem zor olacak hem de

çabamız amacına tam ulaşmayacaktır. Oysa deneyelemekten ötürü kendimizle ve başkalarıyla ilgili öğrendiklerimizin bilgi olamayacağını söylemek de olanaklı değildir. İşte “devinen bilgi” kavramını icat etmeye tam da bu nedenle gereksinim duyarız.

“Sanat-Bilgi İlişkisi Bağlamında Sanata Özgü Farklılığın Felsefece Araştırılması” başlıklı yazımda (2017), izleyiciyi ya da okuru sürece müdahil eden, yapıtı yorumlamaktan daha çok deneylediği, yaratımsal gerekçelendirme kullandığı, sanatçının yaptığı şeyi kendisinin de belki kendi yarattığı kavramlarla ürettiği ve dolayısıyla bir anlamda sanatçıya dönüştüğü bir “deneyleme bilgisi”nden söz etmişim. Bu bilgi türünü de özellikle “deneyimsel bilgi” türünden ayırt etmek için kullanmışım. Nitekim deneyimsel bilgi, sanat yapıtı üzerinden düşündüğümüzde, izleyicinin ya da okurun yaratımsal bir süreç içerisine girmesini gerektirmeden herhangi bir sanat yapıtını ya da bir sanatsal işi yorumlaması sonucu ortaya çıkan bir bilgidir. Devinen bilgiyi ise performatif felsefenin ürettiği bir bilgi türü olarak kullanıyorum. Bu alan bir sanat yapıtı üzerinden açılan bir alan değil çünkü performatif felsefe bir felsefe yapma biçimidir. En genel anlamıyla da sanatsal yaratıcılığı *araç olarak* kullanıyor. Öznelerarası deneysel-ortak bir alanın oluşturulduğu bir meta felsefe zemini yaratıyor. Çünkü burada felsefenin nasıl değiştiğine de tanık oluyoruz. Kendimizi ve başkalarını tanırken aynı zamanda felsefece “düşünerek yaşamamanın” ve “yaşayarak düşünmenin” zenginliğini de kavriyoruz. Üzerinde tartıştığımız, kendi yaşamlarımızdan izler bulduğumuz bir felsefe metni “ne” söylendiği kadar bu söylenenin “nasıl” söylendiği konusuna açılmaya başlıyor. Ne söylendiği kadar söylenenin *nasıl* söylendiğinin, neyin düşünüldüğü kadar düşünülenin *nasıl* düşünüldüğünün önem kazanması bize felsefe yapma biçiminde yeni bir boyutu açmış oluyor.

2017’de bir konferansta tanıştığım ve “performatif felsefe” adı altında yaptıklarından ilk defa haberdar olduğum iki felsefeci Gauß ve Totzke, 2015’de yayımlanan bir makalelerinde performatif felsefe alanının üzerinde yükseldiği bir zemin olarak John Austin’in söz edimleri kuramına gönderme yapıyorlar. Bu kuramın temelinde yer alan “bir şey söylemek, bir şey yapmaktır” görüşünün performatifliğin çıkış noktasını oluşturduğunu dile getiriyorlar:

Buna göre, felsefi söz edimlerinin bir şey söylerken aynı zamanda bir şey de yaptığı ve söylediğini nasıl söylediğinin de önemli olması anlamında performatif bir boyutu vardır. Böylelikle felsefe yapma biçiminde yalnızca yazılı metne bakmanın dışına da çıkılır ve felsefe yapma biçimi dialogsal sohbet, argümantatif sohbet, seminer sunumları, kamusal alan sunumları gibi biçimlere de açılmış olur. (s. 78)

Performatif felsefenin ortaya çıkışının öncesine gidersek, performatif konuşma ve eylemin tarihinin oldukça eski olduğunu da anlayabiliriz. Bunun belki de en temel nedeni, John Austin’in (1955, William James Dersleri) ortaya atmış olduğu *söz edim teorisinde* ifade edildiği üzere performatifliğin/performativitenin dilin kendisinden kaynaklanmasıdır. Performatifliğin bu kullanımı daha sonra metinlerin okunma biçimine de yansımıştır. Bir örneğini John F. Whitmire’in *Sartre Studies* içerisinde 2006’da yayımlanmış olan “The Double Writing of Les Mots: Sartre’s Words as Performative Philosophy” adlı makalesinde görebiliriz. Whitmire bu yazısında Sartre’in *Sözcükler* adlı

otobiyografik kitabından yola çıkmış ve bu kitabın *performatif bir metin* olduğunu göstermeye çalışmıştır. Benzer bir örnek olarak günümüzde “performans fenomenolojisi” yapan ve 2015’den bu yana özellikle Heidegger’in görüşleriyle performans arasındaki ilişki üzerine yayınlar yapan Stuart Grant’ı gösterebiliriz. Grant, örneğin *Augenblick* kavramını performans an’ı bağlamında yorumlamış, Heidegger’in genel olarak felsefe dilini performatifliği bakımından incelemiştir. (Kurtoğlu Taşdelen, 2018, s. 25)

Söylenenin nasıl söylendiğine dair soru sormak bizi yöntem meselesine götürür. Söylenen, argümanlarla mı söyleniyor? Söylenen, diyalog biçiminde mi söyleniyor? Söylenen, kamusal bir alanda herkese hitaben mi söyleniyor? Bir şey söylediğimizde bir şey yapmaya yöneliyorsak, karşımızdaki “kitleye” derdimizi farklı yollarla ifade etmeyi seçebilir ve dile getirdiklerimizin bu yolla ulaşacağına dair sezgilerimize dayanabiliriz. Bir bakıma boşuna değildir söylediğimizi nasıl söylemek istediğimizi seçmenin. Tam da bu nedenle bir Kierkegaard, bir Nietzsche, bir Sartre, bir Wittgenstein, bir Descartes, bir Heidegger, bir Platon okuduğumuzda bu filozofların bize birbirinden farklı biçimlerde ulaştıklarını anlar hatta bu biçimleri adeta yaşarız. Performatifliği bu “nasıl” içinde keşfedebilir, metnin kendisini bir performans olarak görebiliriz. Deleuze’ün *Fark ve Tekrar*’da karşılaştırarak ele aldığı Kierkegaardcu *iman tiyatrosu* ile Nietzscheci *vahşet tiyatrosu* belirlemeleri/ayırımı filozofların düşünme biçimlerinden ortaya çıkan metinsel performansa gönderme yapmaktadır.

Eğer durum böyleyse bu metinsel performansın bizi bir şekilde “ayağa kaldırması” beklenebilir. Tam da bu nedenle ben bir metinden yola çıkarak bir sunum yapmaya giriştiğimde, ders anlattığımda, birisiyle bir diyaloga girdiğimde vs. “ayağa kalkabilirim” yani bir *devinme* içerisine girebilirim. Söz konusu metnin içine girerek anlamaya yönelmek, metindeki “performans” dışavurmak olacaktır. Böylelikle “nasıl” açığa çıkarılır? Filozof *nasıl* düşünüyor, düşündüklerini *nasıl* dile getiriyor, *nasıl* aktarmayı seçiyor vb.

Biz bir filozofun bir metnini anlayabilmek üzere onun bunu “nasıl” yaptığına yöneldiğimiz gibi onun dile getirdiklerini de onun gibi anlayabilir miyiz peki? Bu soruyu derinlemesine ele almaya gerek olmadan “hayır” diye yanıtlamayı seçeceğiz. Ne de olsa bunu kanıtlamamızın hiçbir yolu bulunmaz çünkü biz ne metnini okuduğumuz düşünür olabiliriz ne de metnin kendisi. Böylelikle bu düşünür-metin/okur arasındaki ilişkinin solipsist bir ilişki olduğunu söylemek durumunda kalabiliriz.

Bu solipsizmden çıkmanın bir yolu ise, metinleri ortak alana taşımak olduğu gibi aynı zamanda metnin içinde geçen kimi soruları, kimi kavram ve düşünceleri iddia edilen/anlatılan üzerinden “nereden/nasıl anlarız?” soru biçimiyle birlikte kendi bilincimize yönelmemiz ve kendi bilincimizden de başkalarıyla birarada ortaklaşan bir bilince açılmamız da olabilir. Bu dediğimiz ise metinleri ortak alana taşıma durumunu aşar çünkü başkalarıyla birarada ortaklaşan bir bilincin oluşabilmesi için deneysel ortamlar/alanlar yaratmak ve (Deleuzeyen anlamda düşüncecek olursak) *gerçek deneyimler* yaratabilmek için uğraş vermek gerekecektir. Bu uğraş ise bizi –tam da yapmaya yöneldiğim gibi- *performatif felsefe* alanına taşıyacaktır. Böylelikle performatif

felsefe solipsizm seçeneğini daha baştan dışarıda bırakarak öznelarası ortamı yaratır. “Nereden/nasıl anlarız?” soru tipinde karşımıza çıkan *olma halleri* gündelik hayatta deneyimsel olarak karşımıza çıkarken, “olma haline nasıl geçeriz?” soru tipinde bu *olma hallerini* deneyleme ortamlarıyla kendimiz yaratırız.

Bilgiye bu bakış açısı felsefeye olan bakış açısında da bir değişiklik yaratmaktadır. Felsefeye performatiflik içerisinden yaklaştığımızda, yaratılan olma halleri’ni felsefe yapma biçiminin temeline koyduğumuzda, felsefe artık *birarada-üretilen bilgi* için ortamlar yaratan bir pratiğe dönüşmektedir. Bu durum ise bizi –yazının başına dönecek olursak– “nedir?” ve “nereden/nasıl anlarız?” soru tiplerinin bu pratikten bağımsız olarak değil pratik içerisinde ve pratiği takip eder nitelikte soruldukları aşamasına getirir. Felsefe sorularının süreç içerisinde yanıtlanma yolunda geliştiği, felsefe kavramlarının deneyleme malzemesine dönüştüğü bir felsefe yapma biçimini ortaya koyar. Bir başka deyişle, performatif felsefe ve bu alanda üretilen bilgi olarak devinen bilgi, Bergsoncu “içeriden kavrama” anlamında sezgiden zekâya doğru yol aldığımız felsefe yapma biçiminin vücut bulmuş halini yansıtır.

4. Sonuç

Performatif felsefe araştırma alanının ve felsefe yapma biçiminin ele aldığım ve uygulayarak geliştirdiğim şekliyle yeni bir alan olması, bu konu hakkında yazılacak olan başka yazıların da kuşkusuz habercisidir. Bununla birlikte bu alanın özgünlüğünün ve yeniliğinin anlaşılabilmesinin yazı aracılığıyla gerçekleşmesi de pek olanaklı değildir. Nitekim yazımın ana konusu olan “devinen bilgi” bilgi türü zorlama bir kavram olarak yaratılmış değil bizzat verdiğim performatif felsefe atölye ve derslerin içerisinden ortaya çıkmış bir bilgilenme biçimine karşılık gelen bir kavram olarak yaratılmıştır. Başka bir deyişle, yaratma gereksiniminden doğmuştur. Tam da bu nedenle, bu bilgi türünün yaratılan biraradalık ortamlarında, ortak çabayla, yaşayarak, deneyimleyerek ve deneyerek anlaşılacağını kabul etmek gerekir.

Diğer taraftan, yazının da yine konusu olduğu gibi, “nereden/nasıl anlarız?” soru tipinin, felsefe kavram ve sorunsallarını içeriden anlaşılır kılıp yaşatarak performatif bağlama taşıyor olmasına dair iddiamın devinen bilgi türüne zemin hazırlamış olması da fark edilmelidir. Ve kuşkusuz “nereden/nasıl anlarız?” soru tipine zemin hazırlayan da “nedir?” soru tipinin felsefe sorularının yanıtlanmalarında tek başına yetersiz olmasına dair iddiamdır. Dolayısıyla, bu yazıda bir sıralama içerisinde araştırdığım bu bilgi türleri ve/veya soru tipleri, felsefeye baktığım pencereden birbirlerine yol açmışlardır.

Performatif felsefe ile yaratılan olma hallerinin hepsinin felsefedeki belirli soru ya da kavramlara ve/veya bir felsefe metnine karşılık gelmediğini de ifade edelim. Yazımın başında herhangi bir deneyimimizin tamamlanıp tamamlanmadığını nereden anlayacağımızı sormuştum. Performatif felsefe içerisinden yanıtlarsak, anlayamayacağımızı söylemeliyiz çünkü bu başlatılan (bir kez deneyimlendiğinde başlamış olan) fakat sonu olmayan bir sürece karşılık gelir. Ve biz bu soruyu “deneyim” kavramından ne anladığımızı netleştirerek yanıtlamayacağımızı da eklemeliyiz

çünkü performatif felsefe ile yaptığımız şey bir deneyimin ne anlama geldiğinden bağımsız olarak olma hallerini deneyimlemenin ve tam da bu olma hallerinin başka hangi deneyimlere yol açtığına deneylenmesi sürecidir.

Özgür olduğumuza dair bir olma hali içerisine girdikten sonra örneğin, bu olma halinin hangi özgürlük çeşitlerine dair olma halleri oldukları, özgürlük dışında başka hangi olma hallerine dönüştükleri meselesi tıpkı Bergson'un iç içe geçmiş olduğunu söylediği ve saptayıp adlarını koyamayacağımızı iddia ettiği bilinç hallerimiz meselesine benzer. Temel/esas/derin kendiliğimizi deneyleyip deneyimlediğimiz bu alan yaşayarak "öğrenme" ve yaşadıklarımızın kendimiz ve başkaları üzerindeki etkilerini fark etme sürecidir. Bu sürecin yeni olanaklara sürekli açık kalarak durağanlık ve tamamlanmışlık kabul etmemesi, farklı kişilerle farklı biraradalıklarla kendini varetmesi, birarada-üretilen bu bilgi için "devinen bilgi" kavramını kullanmamızın nedenini oluşturur.

KAYNAKÇA

- Austin, J. L. (2009). *Söylemek ve Yapmak*. (L. Aysever, Çev.). İstanbul: Metis.
- Bergson, H. (1932). *Essai Sur Les Données Immédiates De La Conscience*. Paris: Librairie Félix Alcan.
- Bergson, H. (1939). *La Pensée et Le Mouvant. Essais et Conférences*. Paris: Librairie Félix Alcan.
- Brentano, F. (1889). *The Origin of Our Knowledge of Right and Wrong*. New York: Routledge.
- Croce, B. (1983). *İfade Bilimi ve Genel Linguistik Olarak Estetik*. (İ. Tunalı, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Deleuze, G. (2017). *Fark ve Tekrar*. (B. Yalım, E. Koyuncu, Çev.). İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Gauß, E. M. & Totzke, R. (2015). On Performative Philosophy -10 Impulses Discussion From [Soundcheck Philosophie]. *Performance Philosophy*, vol. 1, 74-94.
- Kurtoğlu Taşdelen, D. (2003). Bergson'un Metafizik Özgürlük Anlayışı. *Felsefe Tartışmaları*, 31, 69-86.
- Kurtoğlu Taşdelen, D. (2017). Sanat-Bilgi İlişkisi Bağlamında Sanata Özgü Farklılığın Felsefeye Araştırılması, *Özne*, 26.
- Kurtoğlu Taşdelen, D. (2018). Felsefi Düşünmenin Bir Başka Biçimi: Performatif Felsefe Nedir? *Felsefe Yazın*, 24, 24-33.
- Kurtoğlu Taşdelen, D. (2020). *Kendini Varedebilme Etiği*. İstanbul: Pinhan.

Uygur, N. (1984). *Felsefenin Çağrısı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Whitmire, J. F. (2006). The Double Writing of Les Mots: Sartre's Words as Performative Philosophy. *Sartre Studies International* içinde, (12) 2, 61-82.